

6. Проект «Мистецтво – інструмент інклюзивного навчання для розвитку обдарованості та пізнавальної сфери у дітей з особливими освітніми потребами». **Волинський інститут післядипломної педагогічної освіти про роботу за попередні роки.** URL: <https://surl.li/quuxbr> (дата звернення: 21.10.25).
7. Проект «Правова та психологічна допомога родинам осіб із інвалідністю з дитинства». ГО «Асоціація жінок України». URL: <https://surl.li/wdjzxx> (дата звернення: 23.10.25).
8. Удич З. Інклюзивно-ресурсний центр ТНПУ провів зустріч на факультеті філології і журналістики <https://surl.li/swbruv> (дата звернення: 21.10.25).
9. MeD1a Skills: інклюзивна медіа школа – знайди себе у світі телебачення. URL: [#НовиниD1. https://surl.li/ednaai](https://surl.li/ednaai) (дата звернення: 23.10.25).

Анна Ланій,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка;
Науковий керівник – кандидат філологічних наук, викладач
Галина Вишневська

ІНТЕРАКТИВНИЙ ПІДХІД ДО ФОРМУВАННЯ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ: ПОТЕНЦІАЛ МЕТОДУ ЕДВАРДА ДЕ БОНО

Особливість навчального процесу на сучасному етапі полягає в потребі добору методів навчання, які б відповідали завданням сучасної освітньої парадигми. В Концепції Нової Української Школи наголошено: «Зміст шкільних занять з мови, ефективність їх значною мірою забезпечується оптимальним застосуванням навчальних методів» [3]. Інтерактивне навчання розуміємо як організацію освітнього процесу, за якої учні активно взаємодіють між собою, учителем і навчальним матеріалом. Основною метою є розвиток комунікативних умінь, критичного мислення, творчості та співпраці, що відповідає принципам НУШ: діяльнісний, особистісно орієнтований, компетентнісний підходи.

На відміну від традиційних методів навчання, де вчитель стимулює комунікацію, інтерактивні методи орієнтовані на реалізацію пізнавальних інтересів і потреб учнів, тому увага приділяється організації процесу ефективної комунікації, в якій учасники більш мобільні, відкриті й активні.

До провідних функцій ІМН належать: мотиваційна, когнітивна, комунікативна, емоційна, самореалізаційна та виховна. Це створює можливість забезпечити поєднання теорії і практики в навчанні української мови, підвищувати та підтримувати мотивацію, формувати комунікативну компетентність і соціальний досвід, розвивати пізнавальні здібності (що означає навчити учня самостійно здобувати інформацію з різних інформаційних джерел, структурувати, репрезентувати, слухати, обстоювати, розв'язувати тощо).

Класифікація методів різноманітна, але головним залишається дотримуватися основи при будь-якій варіативності. Узагальнюючи

матеріал праць лінгводидактиків (М. Пентилюк, Т. Окуневич, Н. Солодюк), можна назвати такі типи ІМН української мови:

- методи колективно-групового навчання;
- методи кооперативного навчання;
- методи ситуативного моделювання;
- методи опрацювання дискусійних питань [4, с. 22-23].

Науковці стверджують, що творчі здібності ототожнюються із креативністю і є самостійним фактором, який не залежить від розумових можливостей. Інші ж вважають, що високий рівень інтелекту дорівнює високому рівню розвитку творчих здібностей і навпаки. Поширене також судження про те, що творчих здібностей не існує, а головну роль відіграють мотивація, цінності, емоційний стан, особистісні риси. Натомість Едвард де Боно ототожнює творчі здібності і креативність і вводить поняття «латеральне мислення» (з англ. «lateral thinking» - нестандартне мислення).

«Шість капелюхів» Едварда де Боно – метод рольової гри і роботи з розвитку мислення, простий і практичний спосіб отримати навички практичного мислення. Одягаючи капелюх певного кольору (можна подумки), учень грає роль, яка йому відповідає, на себе дивиться збоку, а на проблему з певної точки зору. Обов'язковим аспектом правил є зміна капелюхів за кольором, що означає зміну ролі і ракурсу розгляду питання. В такому випадку мислення змінюється від автоматичного стандартного до навмисного і зосередженого.

«Шість капелюхів»:

- *білий капелюх* – **об'єктивні факти і цифри**, які стають частиною аргументації, підкріплюють думку. Тут важливо не тільки підкріпити набуті знання, а й знайти відповіді на невідоме. Питання для кращого розуміння: яка інформація є, яка інформація необхідна, як і де отримати інформацію, якої бракує;

- *червоний капелюх* – **емоції і почуття**, а також інтуїція, передчуття. Важливо розширити сприйняття питання. Мислення в цьому капелюсі дозволяє зрозуміти: що я зараз відчуваю, що мені підказує моя інтуїція, що говорить мені мій «внутрішній голос»;

- *чорний капелюх* – **критика, проблеми, помилки, протиріччя**. Мислення повинне бути логічне і правдиве, щоб проводити критичне дослідження. Запитання: які можливі проблеми, які ймовірні складності, на що треба звернути увагу;

- *жовтий капелюх* – **позитив, переваги**. Суміш інтересу, задоволення, бажання здійснювати задумане. Питання для кращого розуміння: які переваги, які позитивні сторони, у чому цінність, у чому приваблива концепція даної пропозиції, чи можна це втілити в життя;

- *зелений капелюх* – **креатив**. Нові ідеї і власні погляди на речі. Потрібно вийти за рамки і намагатися знайти щось краще, цей капелюх пов'язаний зі змінами. Мислення є навмисне і спрямоване на пошук нових ідей та альтернатив. Питання: які творчі ідеї є, які можливі альтернативи, як подолати складності, виявлені під чорним капелюхом;

- *синій капелюх* – **рефлексії, мислення про мислення**. Потрібно керувати процесом сприйняття і переробкою інформації. Ключем до синього капелюха є фокусування. Потрібні навички та вміння ставити правильні запитання, точно визначати і формулювати проблему, ставити завдання для мислення. Тобто проводимо узагальнення і висновки (спостереження і огляд; коментарі; підбиття підсумків). Питання для розуміння: які цілі, які капелюхи використовувати, як підвести підсумок, що робити далі.

Метод «Шість капелюхів мислення» Едварда де Боно доречно використовувати на уроках української мови тоді, коли виникає потреба розвинути в учнів різнобічне мислення, аналіз не лише з логічного, а й з емоційного, критичного і творчого боку. Це ефективно під час уроку-бесіди, коли обговорюються проблемні питання або дискусійні теми, наприклад, учні розмірковують про те, чи потрібні в українській мові запозичення, як впливає мова на культуру спілкування, чому важливо дотримуватися норм літературної мови. Також цей метод можна застосовувати під час аналізу художніх або публіцистичних текстів: кожен «капелюх» допомагає побачити текст з різних сторін – оцінити його зміст, емоційне забарвлення, авторську позицію або мовні засоби. Ефективним є використання на уроках розвитку мовлення, коли учні готуються створювати власне висловлення чи есе. В такому випадку метод «Шість капелюхів» допомагає структурувати думки, знайти аргументи «за» і «проти», виявити почуття, запропонувати нові ідеї. Крім того, цей прийом добре працює під час вивчення нових тем, наприклад, стилів мовлення чи мовних норм, адже він спонукає до порівняння, оцінювання та підведення підсумків.

Отже, метод «Шість капелюхів» Едварда де Боно допоможе зробити урок інтерактивним, стимулюватиме критичне й творче мислення школярів, навчить їх бачити мовні явища з різних сторін та висловлювати власну позицію аргументовано й усвідомлено.

Список використаних джерел

1. Горошкіна О. Особливості використання інтерактивних методів на уроках української мови. *Українська мова і література в школі*. 2013. № 3. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/11323/1/O_GOROSHKINA_UM_3_GI.pdf (дата звернення: 26.10.25).

2. Метод «шість капелюхів мислення» Едварда де Боно для розвитку навичок роботи з інформацією. *Кловський ліцей* : веб-сайт. URL: <http://klovsky77.com.ua/23-naukova-robota/217-html> (дата звернення: 26.10.25).

3. Нова Українська Школа. МОН України. : веб-сайт. URL: <https://mon.gov.ua/tag/nova-ukrainska-shkola?&tag=nova-ukrainska-shkola> (дата звернення: 26.10.25).

4. Солодюк Н. В. Лінгводидактичні засади функціонування інтерактивних методів на уроках української мови з старших класів : дис.... канд. пед. наук : 13.00.02 / Луганськ. нац. ун-т. Луганськ, 2009. 219 с.